

Wstęp

Podstawowe pojęcia studiów nad zwierzętami

Prezentowany tom stanowi pokłosie cyklu interdyscyplinarnych sympozjów „Animal studies dla zaawansowanych”, które odbywały się w latach 2021–2022 na Wydziale „Artes Liberales” Uniwersytetu Warszawskiego. Artykuły są rozszerzonymi wersjami wystąpień badaczek i badaczy zaproszonych do współpracy przy współtworzeniu kolejnych spotkań. Reprezentują one różne dyscypliny naukowe i uczelnie. W ramach sympozjów referaty były podstawą wielogodzinnych dyskusji, a sprzyjała temu właśnie różnorodność reprezentowanych perspektyw. Ślady owych kolektywnych rozważań można odnaleźć w niniejszym zbiorze.

Wszystkie osoby zaangażowane w to przedsięwzięcie łączyła świadomość złożoności i wieloaspektowości problematyki, wynikających z charakteru obiektu badań: styku świata ludzi i zwierząt pozaludzkich. Tym właśnie zajmuje się antropozoologia¹ – nauka o relacjach i interakcjach pomiędzy ludźmi a grupą istot, którą tradycyjnie zajmowała się zoologia, a która nie daje się zamknąć w obszarze nauk przyrodniczych. Antropozoologia jest zatem niezwykle ambitnym przedsięwzięciem, z natury rzeczy wymagającym otwartości na różne metodologie i wnioski badawcze. To fascynujące, wewnętrznie zróżnicowane pole badawcze, którego wyzwania są wyjątkowe.

Znalazło to odbicie również w naszej publikacji. Jest ona złożona z artykułów poświęconych wybranym podstawowym pojęciom studiów nad zwierzętami: podmiotowości, doświadczeniu, relacjom, reprezentacji, ciału i krzywdzie. Ta szóstka, którą uznaliśmy za zasadniczą, oczywiście nie wyczerpuje znacznie dłuższej listy pojęć,

¹ Świadomi terminologicznych niuansów, upraszczając, używamy w tym wstępie pojęć „antropozoologia” i „studia nad zwierzętami” zamiennie, przypominając jednocześnie, że część Auterek i Autorów jest związana z antropozoologią jako unikalnym w Polsce kierunkiem studiów, realizowanym na Uniwersytecie Warszawskim. Trzeba podkreślić, że w artykułach zbioru można znaleźć wiele elementów charakterystycznych dla krytycznych studiów nad zwierzętami, w ramach których zdobywa się wiedzę z intencją radykalnego polepszenia sytuacji zwierząt innych niż ludzie.

wokół których ogniskują się badania i dyskusje. Wybór nie był łatwy, ale dokonaliśmy go ze świadomością, że cykl sympozjów nie musi być projektem zamkniętym, a pierwsza publikacja nie musi być ostatnią. Przeciwnie – może otwierać serię. Mamy nadzieję, że tak właśnie się stanie. Chcielibyśmy, żeby ta książka była nie tylko pomocą dydaktyczną i źródłem wiedzy, ale i inspiracją do dalszej pracy nad pogłębianiem tematyki.

Każdemu z pojęć poświęcono dwa artykuły. Staraliśmy się, aby nad każdym z pojęć pochyliły się osoby prezentujące odmienne perspektywy. To istotne, ponieważ pojęcia, które porządkowały nasze rozważania, są mniej lub bardziej polisemiczne. Ich znaczenia związane są z tradycjami poszczególnych dyscyplin, wpłątane w szersze, specyficzne siatki pojęciowe i liczne odniesienia w specjalistycznej literaturze. Dodatkowo trzeba pamiętać, że omawiane pojęcia w mniejszym lub większym stopniu funkcjonują również poza dyskursami akademickimi, stając się częścią języka potocznego i uproszczonego dyskursu medialnego. Naszą rolą była próba oddania ich głębi i potencjału dyskursywnego, a przy okazji praca nad własnym rozumieniem i zdolnością przyjmowania perspektywy innych – nie tylko czujących zwierząt pozaludzkich, ale i innych badaczek i badaczy.

Książka jest pierwszym tego rodzaju opracowaniem w Polsce. Wiąże się z tym niezwykła odpowiedzialność, ale i radość związana z satysfakcjonującym przecieraniem szlaków. Coraz więcej osób w Polsce wiąże swoją ścieżkę naukową ze studiami nad zwierzętami. Organizowane są konferencje i seminaria, publikowane monografie i artykuły naukowe. Możemy śledzić choćby zawartość kolejnych numerów interdyscyplinarnego czasopisma „Zoophilologica. Polish Journal of Animal Studies”. Od lat funkcjonuje także kierunek antropozoologia na Uniwersytecie Warszawskim. Szczególnie cieszy zainteresowanie tematem młodych osób, o czym świadczy liczba prac licencjackich, magisterskich, a także doktorskich oraz aktywność kół naukowych, związanych z tym kręgiem badawczym na różnych uczelniach. Choć należy się cieszyć, że wraz z niniejszą publikacją robimy kolejny krok do przodu, niepokoi jednak, że dzieje się to z opóźnieniem i powoli. Znamienne, że bibliografie tekstów tego zbioru są w znaczącym stopniu anglojęzyczne. Z jednej strony może to wskazywać na niedobór polskich publikacji o fundamentalnym znaczeniu, z drugiej oznacza, że polskie środowisko badawcze zna współczesny stan wiedzy, śledzi i uwzględnia publikacje poza Polską i ma kontakt z ośrodkami badawczymi innych krajów.

W literaturze anglojęzycznej są publikacje o zbliżonym charakterze, choć trzeba zauważyć, że pod ważnymi względami różnią się od naszej. Książki *Critical Terms for Animal Studies* pod redakcją Lori Gruen (The University of Chicago Press, 2018) oraz *Animal Studies: The Key Concepts* Matthew R. Calarca (Routledge, 2021) prezentują większą ilość wybranych terminów, lecz ich opisy są dużo mniej rozbudowane. Przede wszystkim zaś nie stosuje się w nich zasady wielości perspektyw w odniesieniu do poszczególnych pojęć. Z kolei monografie w rodzaju *Routledge*

Handbook of Human-Animal Studies pod redakcją Garry'ego Marvinina i Susan McHugh (Routledge, 2014) i *The Oxford Handbook of Animal Studies* pod redakcją Lindy Kalof (Oxford University Press, 2017), organizują treść, wyodrębniając i analizując poszczególne problemy, a nie podstawowe pojęcia. Wierzymy zatem, że nasze opracowanie pozwala w nowy sposób spojrzeć na pojęcia i ich rolę w interdyscyplinarnych studiach nad zwierzętami.

Jako pomysłodawcy i współorganizatorzy sympozjów a także współredaktorki publikacji posympozjalnej pragniemy podziękować wszystkim osobom biorącym w nich udział, a recenzentom za cenne uwagi. Wyrazy wdzięczności kierujemy też do Wydziału „Artes Liberales” i Fundacji „Instytut Artes Liberales”, które umożliwiły organizację sympozjów, do Uniwersytetu Warszawskiego, który sfinansował publikację w ramach programu Inicjatywa Doskonałości Uczelnia Badawcza oraz do wydawnictwa za sprawną pracę nad książką. Szczególne podziękowania rezerwujemy dla Gabrieli Jarzębowskiej, która wspólnie z nami opracowała koncepcję projektu i współorganizowała cykl sympozjów.

Dariusz Gzyra, Dorota Łagodźka